

Κυβέλη, ἐσὺ πού ἀποπετρώθηκες
οὔτε ἀπὸ πόνους, οὔτε κι ἀπὸ δάκρυα.

Ὁ κάμπος τίς αὐγὲς τίς χρυσοστόλιστες
σὲ χαιρετᾷ, ὦ Θεά μεγάλη,
γὰρ σένα ἢ γῆς ἀπ' τὰ βάθια τὰ ὀλόμαυρα
τὸ σπόρο χρυσολούλουδο σοῦ βγάζει.

Κυβέλη, ἐσὺ πού ἀποπετρώθηκες
στοῦ Σίτυλου τὰ βράχια,
ποτὲς δὲ θά σοῦ γκρεμιστῇ ἡ κορῶνα σου
ἀπὸ λίγα δεμένη στάχυα.

Στῆς Νέας Θρησκείας τὸ γοργοπέρισμα
ὁ Ὀλύμπιος στάθηκε ρημάδι
καὶ τῆς ζωῆς ἐκείνης τῆς ὄνειρευτῆς
ἐσὺ, ὦ Κυβέλη, ἀπόμεινες σημάδι.

ΓΟΡΓΙΟΣ

Διαβήκανε τεχνίτες πολυγύρευτοι
τὸ λύσιμο τοῦ κόμπου νὰ μπορέσουν,
κ' ἦρθανε βασιλιάδες πού ὄνειρεύτηκαν
τὴν πιὸ τρανὴ κορῶνα νὰ φορέσουν.

Καὶ στ' ἄπυρτα γυρίσανε τὰ κάστρα τους
γελώντας μὲ τοῦ μύθου τὴν ἀπάτη,
καὶ τὸ σπαθί τους κρέμαγαν τὰ δόξα στο
μέσ' στὸ βουβό, μέσ' στὸ ἄχαρο παλάτι.

Μὰ σὺ ὁ τρανός, ὁ ὄνειρευτός, ὁ ἀνίκητος
πού γὰρ θεὸ σὲ λάτρευαν οἱ αἰῶνες,
μὲ τὸ σπαθί, τοῦ μύθου γοργοκέρδιες
τοῦ κόσμου τίς κορῶνες. . .

Βουνὰ τρανά, βουνὰ δυσκολοπέριστα
πού στάθηκαν τοῦ θριάμβου σου οἱ μωρτοίροι,
σᾶς καμαρώνει νοσταλγὸς περηφάνος
ἀδειάζοντας τοῦ πόνου τὸ ποτήρι.

Γκιόρδες, 1910.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΣΛΗΑΙΔΗΣ

ΤΟ ΝΗΣΙ

Τί ώραία θά περάσουμε τὴ μέρα στὸ νησί !
Νά το ! μικρό, πελεκητό ! κι ἀπάνει του ξαπλώνει
τῶν ἀμαράντων ἡ χωρὰ φωτόξυνη, χρυσή-
τριγύρω ἐρμιά ὀλογάλανη κ' ἐμεῖς στὴ μέση μόνοι.

Τί ώραία θά περάσουμε τὴ μέρα στὸ νησί !
Στὴν ἀμμουδιά, πού ὁ λαξευτός ὁ βράχος τὴν ἡσυχίαν
κοχύλια θά μαζεύουμε, καλὴ μου, ἐγὼ κ' ἐσύ
θάκοιμε τὸ κλαψιάρικο τὸ κῆμα, πού σὲ χιόνι

ἀφροῦ ξεσπᾷ· θά βλέπουμε τὰ ὀλόστρωτα νερά,
πού οἱ γλάροι μὲ τὰ σταχτερά χαϊδεύουνε φτερά,
θά κλείσουμε στὰ στήθια μας τοῦ ἀπείρου τὴ γαλήνη.

κι ὅταν τὸ βράδυ πιὰ χαθεῖ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου χλωμό,
θὰ πᾶμε πίσω στὸ χωριὸ μέσ' ἀπ' τὸν ποταμὸ,
πού τὸ φεγγάρι στὸ γιालὸ μαλαματένιο χύνει,

ΜΕΛΙΚΕΡΤΗΣ

ΦΕΓΓ' ΑΡΙΣΙΟ ΦΩΣ

Μὲ μάγεψες. Πὰ στὰ νερά καθὼς περνᾷς, φεγγάρι,
Τῆς λίμνης καὶ πιὸ ἀχνόλευκα τὰ νούφαρα φαντάζουν,
Ἄρχίζει ἡ ὁρμὴ τῶν δάκρυων τὸν δρόμο τῆς νᾶ πάρη.
Κι' ὅλο ἀναβρῶνουν τὰ παλιά, πού-εἶναι καιρὸς-λουφάζουν.

Μὰ ἐγὼ πού μὲ μαστόρεψε βαθιὰ ἡ σοφί μου ξήση
Δὲ σέρνουμαι στὴν πλανερὴ γητιά σου.
Θὰ κλείσω μὲ διπλὰ κλειδιά τῶν πόνων μου τὴ βρύση
Καὶ σὰν τὴ λίμνη ἀτάραχος θὲ νὰ σταθῶ μπροστά σου !

ΤΟ ΙΙΟΤΑΜΙ

Οἱ ἄνεμοι σὲ προβόδησαν ἀπ' τὰ ψηλά ρουμίνια,
Κ' οἱ συννεφίες σὲ θέριωσαν. Τὰ θολερὰ σου πλάνια
Ἀσπέδιστα ἀφροκόπησαν πρὸς τίς ὀξείες, στὰ ἐλάτια
Καὶ πρὸς τὰ γιγαντόσωμα πλατάνια.

Τώρα ἀπλωμένο ἐρωτικὴ στίς ἡμιχρὲς ὀχτιές
Σὲ μὴ γαλήνη ὀλύμπια πλατύστομο βουίξεις,
Κ' ἐνῶ κιλίς, ξευγαρωτὰ στὰ ρεῖθρα καθορφτίζεις
Τὸν σὺφανά καὶ τίς γλωρεὲς μυρτιάς . . .

ΜΑΞΙΜΟΣ ΔΩΡΟΣ

ΓΙΑΤΙ Η ΠΟΙΗΣΗ ΕΙΝΕ ΑΙΩΝΙΑ

(Ὀμιλία πού διαβάστηκε στὴ ΝΕΑ ΖΩΗ)

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε προτοῦ καταπιεσθῶ τὸ θέμα
τοῦ ἀναγνώσματος μου νὰ δικαιολογηθῶ γιὰτὶ θὰ
οἶς μιλήσω στὴν ἀπλή μας γλώσσα, ἀφοῦ δὲν ἦρ-
θε ἐντελῶς ἡ μέρα ἀκόμα φαίνεται πού θὰ τὸ κάνη
κανεῖς αὐτὸ χωρὶς νὰ δικαιολογιέται. Νομίζω πῶς εἶνε
περιττὸ πιὰ νὰ κολακεύη ἕνας συγγραφέας τὴν κοι-
νὴ πρόληψη. Ὅ,τι εἶτανε νὰ εἰπωθῇ, σὲ βάρος μου,
εἰπώθηκεν ἀπὸ καίρῳ. Δέκα χρόνια κι ἀπάνω, πού
ἐργάζομαι στὰ ἐλληνικὰ γράμματα, ἐδόθηκεν ἡ
εὐκαιρία στοὺς ἀντίθετους νὰ ξεστομίσουνε καὶ γιὰ
μένα ὅλες τίς κατηγορίες καὶ τίς βρισιὰς τίς τόσο
πιὰ συνειθισμένες καὶ ξεθυμασμένες. Ἡ μπόρα μὲ
πῆρε καὶ μένα μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους· καὶ κα-
τηγερήθηκα ὡς προδότης, ὡς πληρωμένος ἀπὸ ολα-
δικὰ κομιτάτα καὶ χίλια δυὸ ἄλλα. Ὅμως ἐμεῖνα,
ὅσο μοῦ εἶτανε δυνατόν, ἀτάραχος σ' ὅλην αὐτὴ τὴν
καταδρομὴ προσμένοντας τὴν ἡμέρα—πού ἴσως καὶ
νὰ τὴν περιμένω ἀνώφελα—ἔπου ἡ ἐθνικὴ συνειδη-
ση θὰ ξυπνήσῃ καὶ θὰ μπορέσῃ νὰ βάλῃ τὰ πρά-

ματα στη θέση τους. Πρὸς τὸ παρὸν ἕνα βλέπω μὲ χαρά μου, ὅτι σ' ἕνα ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὰ μεγάλο μέρος τοῦ ἑλληνισμοῦ, οἱ μαλλιαροὶ κι οἱ προδότες τῆς Χτές, κάθε ἄλλο παρὰ ὡς τέτιοι θεωροῦνται καὶ πιστεύονται σήμερα, κ' εἶνε ὀρισμένως πιά πολὺ τιμητικὸ ἕνα ἐπίθετο ποὺ κόλλησαν, ὅχι μόνο σὲ μᾶς, μὰ καὶ σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀναγνωρίστηκαν ὡς ἀναγεννητὲς τοῦ Ἑθνους. Ἄν ὁ Σολωμός, ὁ Κάλδος, ὁ Πολυλάς, ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Λασκαράτος, ὁ Παλαμάς ποὺ γράψανε τὴν ἴδια γλώσσα εἴτανε καὶ εἶνε προδότες, ἂν ὁ Ραῖδης ποὺ ἀπόδειξε πῶς ἡ δημοτική μας εἶνε ἡ γλώσσα ποὺ ἔχει τὰ μεγαλήτερα δικαιώματα στὴν ἐθνική μας ζωὴ, εἴτανε πουλημένοι, τότε δέχομαι κ' ἐγὼ τοὺς τίτλους αὐτοὺς μὲ ὑπερηφάνεια. Τὰ λόγια εἶνε συνθηματικά· δὲν εἶνε δύσκολο ν' ἀποχτήσουνε μιὰν ἄλλη σημεσία κάποτε. Μήπως οἱ κλέφτες τοῦ Βίκοσιένα δὲν εἶνε λέξη τῆς καθαρεύουσας ποὺ ἐσήμαινε *κλέπτης*;

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε ἀκόμα νὰ δικαιολογηθῶ ἂν μὲ τὸ ἀνάγνωσμά μου αὐτὸ δὲν κατορθώσω νὰ παρυσιασθῶ ὅπως ἐπιθυμοῦσα στὸ κοινὸ τῆς Ἀλεξάνδρειας τὸ τόσο προσδευμένο μέσα στὰ λίγα τελευταῖα αὐτὰ χρόνια. Ὅπως ἦρθα περισσότερο γιὰ κάποια ἀνάπαψη, ὕστερα ἀπὸ μιὰ διανοητικὴ κόπωση, δὲν πῆρα οὔτε βιβλία μαζί μου, οὔτε κατάλληλα βοηθήματα γιὰ μιὰ ὁμιλία. Τὸ μόνο ποὺ μὲ παρηγορεῖ κάπως εἶνε ἡ ἰδέα ποὺ ἔχω γιὰ τὶς διάλεξεις, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνονται ξεζητημένες μήτε καὶ πολυφορτωμένες. Ὁ ὁμιλητὴς δὲν πρέπει νομίζω νὰ θέλῃ νὰ δείξῃ τὴ σοφία του καὶ τὴν πολυμαθειά του, γιατί τότε γίνεται κουραστικὸς καὶ ἀναιρὸς. Ὅφειλε περισσότερο νὰ εἶνε φυσικὸς, αἰσθαντικὸς καὶ εὐλικρινὴς γιὰ νὰ τέρψῃ, νὰ συγκινήσῃ καὶ νὰ δώσῃ ἀπλὰ στὸ ἀκροατήριό μερικὲς ἰδέες ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν εἶνε καὶ τόσο ἀπλές.

Γι' αὐτὸ ἡ ὁμιλία μου θὰ εἶνε περισσότερο ἀπὸ προσωπικὲς μου ἐντύψεις κι ἀνάμνησες συνθεμένη καὶ λιγότερο ἀπὸ διαδόσματα, γιατί ἔχω ὑπ' ὄψῃ μου τὰ λόγια τοῦ Ἑμερσον πῶς τὸ βιβλίό πρέπει νὰ ἔρχεται μόνον ἐκεῖ ποὺ ἡ Ζωὴ κ' ἡ Φύση γλιστρᾷ ἀπὸ τὴν πικρουσία μας. Θὰ σὰς ἀναπτύξω λοιπὸν τὸ θέμα μου: **ΓΙΑΤΙ Η ΠΟΙΗΣΗ ΕΙΝΕ ΑΙΩΝΙΑ.**

★

Φαντάζομαι τοὺς πρώτους, πρώτους ἀνθρώπους στὴ Γῆ, ὅταν ἀνέμα ζούσανε στὰ σπήλαια καὶ στίς ἐρημιὲς ἀσύνταχτοι κι ἀκοινωνῆτοι σὰν τὰ θηρία. Ὅταν ἀκόμα ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση κοιμότανε κι ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος δὲν ἔκανε ν' ἀντιχτυπήσῃ τίποτε στίς ἀνθρώπινες αἰσθησεις, ὅταν τὸ πᾶν ἑληθαρχοῦσε στὸν ἀνθρώπο. Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε

μιὰν τέτιαν ἐποχὴ, τὴν *λυθίνην ἐποχὴν* ὅπως τὴν ὀνομαζοῦν; Νομίζω πῶς χρειάζεται κάποια φαντασία γι' αὐτὸ· πρὸ πάντων γιὰ μᾶς τοὺς ἄλλους ποὺ δὲν ταξιθεψάμε σὲ ἄγρια μέρη ἔπου ἀνέμα καὶ σήμερα κατοικοῦν ἀνθρώποι μὲ πρωτογονικά ὀλωσδεῖόλου ψυχάρμητα. Λυποῦμαι ἀλήθεια ἐδῶ ποὺ δὲν ἔχω πραγματικά ὑπ' ὄψῃ μου κανένα βιβλίον ταξιδιῶν, ποὺ εἶνε τόσο πολλὰ γραμμένα σ' ὅλες τὶς ἐποχές.

Φαντάζομαι ὅμως ὅτι καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς ἄγριους, σ' αὐτοὺς ἀκόμα ποὺ ζοῦνε μόνο τῇ ζωῇ τῶν ἀγριμῶν, εἶν' ἀδύνατο νὰ μὴν ὑπάρχουνε μερικά πράγματα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ποὺ νὰ μὴν τοὺς ξυπνᾶνε κάποιο ἀόριστο συναίσθημα ποὺ ἐμπεριέχει: θαυμασμὸ καὶ δέας.

Ἔχω στὴ μνήμη μου εἴτε ἀπὸ ἀνάγνωσση, εἴτε ἀπὸ διήγησιν, ὅτι ἡ μουσικὴ λέγου χάρη ἔξασκεῖ μιὰν ἐπίδραση στὸ συναισθηματικὸ τοῦ σύστημα, καθὼς καὶ τὸ χρῶμα.

Ἀπὸ παρατήρησες ποὺ ἔκανα εἶδα πάντοτε ἀνθρώπους ἀπολίτιστους ν' ἀρέσκονται στὰ χτυπητὰ χρώματα, ἀντίθετα μὲ τοὺς πολιτισμένους ποὺ προτιμοῦνε τὰ χρώματα ποὺ δὲ φαντάζοιεν καὶ δὲ χτυπᾶνε στὰ μάτια. Εἶδα πλήθη σερόνομενα ἀπὸ τοὺς ἡχούς μουσικῆς παράχορδης καὶ δυσαρμονικῆς, ἀντίθετα ἀπὸ ἄλλους ποὺ μποροῦνε νὰ γίνουνε δυστυχισμένοι ἀπὸ τὸ περαμικρότερο φάλτσο μουσικοῦ ἐργάνου.

Κ' ἔφτασα νὰ δεχθῶ πῶς ὁ ἀνθρώπος, ὅσο ὁ πιὸ πολιτισμένος, τόσο κι ὁ πιὸ ἄγριος, ἔχει τὸ αἶσθημα τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου, τοῦ κόσμου τῶν ἡχῶν καὶ τῶν χρωμάτων. Ὅσο ὁ ἕνας, νηπιώδικος καὶ ἀσύνειδος, τόσο ὁ ἄλλος ξεδιπλωμένο καὶ ὑποσυνειδητό.

★

Ἦνάρχουνε σοφοὶ ποὺ θέλουνε τὴ μυθολογία ἐφεύρεση τῆς φαντασίας τοῦ ἀρχαιότερου ἔθνους ποὺ τὴ μεταδίδασκε διαδοχικὰ στὰ ἄλλα. Χωρὶς ν' ἀποκλείσω καθόλου τὸ δυνατό τῆς ὑπόθεσης αὐτῆς, θέλω νὰ δέχομαι πῶς ἡ μυθολογία εἶνε γέννημα καὶ θρέμμα τῶν αὐτόχτονων λαῶν, καὶ πῶς ἂν ὅλες οἱ μυθολογίαι τοῦ κόσμου ἔχουνε κοινά, κοινότατα σημεῖα μεταξύ τους, εἶνε γιατί κι ὁ φαινομενικὸς κόσμος σὲ ὁποιοδήποτε μέρος, εἴτε στὰ πιὸ ἀνατολικά κλίματα, εἴτε στὰ βορινώτερα, ἔχει κοινά, κοινότατα σημεῖα. Θεμελιωδῶς εἶνε ἡ ἴδια, ὅμως πολὺ διάφορη στίς λεπτομέρειες. Οἱ Ρωμαῖοι λόγου χάρη, ἂν πῆραν τὴ μυθολογία τους ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, τὴν πῆραν γιὰ νὰ τὴ συχωνέψουνε μὲ τὴ δική του, τὴν πῆραν γιὰ νὰ πλουτίσουνε, νὰ ἐξωραίσουνε τὴ δική του. Γι' αὐτὸ ὑπάρχουνε τόσες λεπτομέρειες στὴ ρωμαϊκὴ μυθολογία, ποὺ δὲν ὑ-

πάρχουνε στήν έλληνική.

Έπιμένω στήν ιδέα μου αυτή, γιατί θέλω νά φτάσω στήν πηγή της ποίησης, γιατί θέλω νά δείξω πώς ή ποίηση είνε τόσο αρχαία όσο κι ο άνθρωπος και θά λείψη με τόν κόσμο και με τόν άνθρωπο.

Και είνε, χωρίς συζήτηση, ή μυθολογία ή πρώτη, πρώτη μορφή της ποίησης, είνε το ήλικό που έδωσε κάθε λαός, κάθε εποχής για το ποίημα πρώτα πρώτα και κατόπι για τά άλλα είδη του λόγου, και για τίς τέχνες.

Οί μύθοι δέν είνε, παρά οί φαντασίες των πρώτων ανθρώπων των ανθρώπων που έμείνανε μπροστά στη Φύση, που αγναντέφανε για πρώτη φορά τά φαινόμενά της τά τόσο θαμαστά, ζωηρά και ποικίλα.

Και προσωποποιήσανε τά εξωτερικά αυτά φαινόμενα με θρυλικά, παρμυθένια πρόσωπα, και κλείσανε αυτόματα στη διήγησή τους, τους ήχους τους διάφορους και μαγικούς των κυμάτων, των ανέμων, των αντίλαλων και των κεραυνών.

Τάχα ή ανθρώπινη λαλιά δέν έχει την αρχή της στον εξωτερικό κόσμο; Τάχα ή πρώτη λέξη που ξεστόμισεν ο άνθρωπος δέν είνε ή απήχηση ενός εξωτερικού ήχου, δέν είνε ή μίμηση ενός θόρυβου; Τάχα ή κάθε μιὰ απ' αυτές δέν είνε ένα σύμβολο και δέν υποβάλλει μιάν ολότητα αντικειμενική; Τάχα, έξω από το στοιχείο το τραγουδιστικό που έχει, δέν έχει μαζι και στοιχεία πλαστικά;

Δέν είν' ανάγκη ως παράδειγμα νά φέρη κανείς λέξεις από νεκρές γλώσσες; είνε προτιμότερες οί λέξεις της μητρικής μας γλώσσας, που τόσο είνε πανώρια και τόσο την αίστανόμαστε.

Η λέξη *μούρμουρο*, *μουρμουρίζω*, με την ήχοποιητική της δύναμη δέ μας υποβάλλει άμέσως τους ήχους των νερών που κυλάνε ενός ρυακιού ή ενός καταρράχτη, και δέν είνε μόνη της, ένα ολόκληρο τραγούδι;

Έπειτα λέξεις που χάσανε την ήχοποιητική τους δύναμη, γιατί άλλαξεν ή προφορά τους μέσα στα χρόνια, δέν κρατήσανε τάχα όλη την πλαστική τους δύναμη;

Ποιός από μας λέει: *δέντρο*, λόγου χάρη, κι άφίνει νά κλειστή ή φαντασία του μέσα στη λέξη, που την αποτελούνε δυο συλλαβές κ' έξη γραμμικά, χωρίς νά φανταστή άμέσως την εικόνα του δέντρου, ή καλλίτερα την πλαστικότητα του, την υπαρχή του ολόκληρη; Τά μπουμπούκια του, τά φύλλα του, τά κλώνια του μέσα στην άνοιξη, ως και τά πουλιά που φωλιάζουν άπάνω του; Το ξεφύλλισμά του ύστερα στο φινόπωρο και το μαρασμό του;

Συγχεφαλιώνοντας όσα είπα ως τώρα θά δώκω τó έξη συμπέρασμα:

Ότι ή πρώτη λέξη που βγήκε από τον άνθρωπο λάρυγγα, βγήκεν από την ένταση και την προσπάθεια που έβαλεν ο άνθρωπος νά εκφράση το θαυμασμό του, το συναίστημά του για κάτι που του έκανε βαθιά έντύπωση στη Φύση. Και είταν ή λέξη αυτή, το πρώτο τραγούδι των θνητών, είταν ή ίδια ή Ποίηση.

Ότι άφου με τόν τρόπον αυτό, κατώρθωσε ν' άποχήση το πρώτο του λεξιλόγιο, από ελάχιστες λέξεις, προσπάθησεν άμέσως νά εκφράση μιὰ μεγάληρή του έντύπωση, ένα διαρκέστερό του συναίστημα κ' έτσι σχηματιστήκανε οί φράσεις.

Κι ότι μέσα στις φράσεις αυτές, πάρεξ από την παράσταση που θέλησε νά κλείση ύποσυνειδητά, έκλειπεν αὐθόρμητα και ήχοποιητική δύναμη, κ' έτσι μορφώθηκεν ο λόγος ο άποτελούμενος από παράσταση, από τραγούδι κι από ιδέα.

Άς φανταστούμε λοιπόν πώς μ' έναν τέτιον τρόπο, άπάνω κάτω, σχηματίστηκαν οί πρώτες ανθρώπινες φράσεις, κι άς ακολουθήσουμε τόν άνθρωπο μέσα στην εξέλιξή του. Άς τόν ακολουθήσουμε πώς μορφώθηκε αίσθητικά και βιθμιαία, μέσα στο άνοιχτό και μεγάλο σχολείο της Φύσης, από τά ίδια της τά στοιχεία, αυτούς τους αιώνιους διδάσκαλους και τους υπέρκαλους σοφούς: Τόν άχτιδόλουστον "Ηλις, λόγου χάρη και το μαγευτικό Φεγγάρι, τά δάση και τά νερά, τά πουλιά και τά δέντρα, από κάθε φυσικό φαινόμενο άπάνω στο στερώμα και γύρω από τόν έρρίζοντα. Και κατόπι κληρονομικά τελειοποιώντας κι αυξάνοντας οί απόγονοι, έτι πηραν από τους πρόγονους, ως τή μέρα του ξεθυμάσματος της γενιάς, ως τή μέρα της παρακμής της φυλής και το γέραςμα της εθνότητας.

Πρώτη αίτία που άνάγκασε τους ανθρώπους νά συνασπιστούνε και ν' αποτελέσουνε μιάν ομάδα, συναισθημένη σε φυσικές κατοικίες από σπήλαια ή κοιτώματα και σε τεχνικές από σκηνώματα, είταν ο ψυχόρμητος φόβος που έννοιθαν. Είτε ο φόβος του θάνατου άόριστα, όπως τόσο δυνατά μας έδωσεν ο Γκαίτε σε μιὰ δυνατή σκηνή του Προμηθέα του, κι ο Βύρων στον Κάιν του, είτε πιο έρισμένα ο φόβος πραγματικού κίντунου που διατρέχανε μέσα στο πάλαιμά τους με τά θεριά και στους άγώνες του με τους άλλόφυλους, περισσότερο από αυτοσυντηρητικό ένστιχτο, περισσότερο από τόν έρωτα τόν όρμέμφυτο για τη Ζωή.

Κ' είνε ο πόλεμος ίσως το χαρακτηριστικώτερο

γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο τοῦ πιδ πρωτόγονου, ἄλλο τόσο καὶ τοῦ πιδ πολιτισμένου. Στοιχεῖο ἐξίσου καλὸ κι ὀλέθριο στὸν ἄνθρωπο, ποὺ τὸν ἐσπρώξε καὶ τὸν σπρώχνει, ὅσο στὴν πρόοδο καὶ τὴν ἐξέλιξη, ἄλλο τόσο στὸν ἀφανισμό καὶ στὸ θάνατό του.

“Ὅταν λέγω πόλεμος, ἐννοῶ προπάντων τὸν ἡθικὸν ἀγῶνα ποὺ γίνεται στὸν ἐσωτερικό μας κόσμο, τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ Ἐγὼ. Τὸ πάλαιμα τῶν ἱδεῶν γιὰ τὴν ἐπικράτηση, ὅπου οἱ δυνατώτερες, ἢ καλλίτερες οἱ συγγενικώτερες τῆς ἰδιοσυγκρασίας νικοῦνε κι ἀφανίζουνε τίς ἀστενικώτερες καὶ τίς πιδ ξένες ἀπ’ τὴν ἰδιοσυγκρασία. Αὐτὸ τὸ ἀένχο ἀλλαγμα ποὺ γίνεται μέσα μας ἀναγκαστικά, αὐτὴ ἡ ἐξακολουθητικὴ δημιουργία ἀπάνω σὲ ἐρείπια καταστροφῆς, εἶνε ἡ μόνη αἰτία τοῦ γεράσματος μας, εἶνε ἡ μόνη ἀφορμὴ τοῦ θανάτου μας.

★

“Ὅμως ἄς μὴν ἀλαργεύουμε ἀπὸ τὸ ζήτημά μας κι ἄς ξαναθυμηθοῦμε πῶς τὸ θέμα μας εἶνε:—Γιατί ἡ Ποίηση εἶνε αἰώνια;—

Μὲ ὅσα εἶπα πιδ ἀπάνω πάσκισα ν’ ἀποδείξω πῶς ἀπὸ φυσικό του ὁ ἄνθρωπος, δὲν εἶνε παρὰ ἓνα πλάσμα ἀδύνατο, ποὺ ἡ ζωὴ του στηρίζεται στὴν ὑπαρξὴ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ποὺ ζεῖ, κινεῖται ἀνάμεσα ἀπ’ τοὺς ἄλλους καὶ ποὺ θὰ ἔπαυε νὰ ζῇ καὶ νὰ κινῆται ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ ἄλλοι.

Εἶν’ ἀδύνατο νὰ φαντασθῶ γιὰ μιὰ στιγμή τὸν ἄνθρωπο ἐντελῶς μόνο καὶ ἔρημο, χωρὶς περιβάλλον· νὰ ζῇ χωρὶς τὴν ἰδέα πῶς ἄλλοι τὸν παρακολουθοῦνε στὴ ζωὴ του, νὰ ἐργάζεται χωρὶς νὰ ἔχη ὑπ’ ὄψην του ἓναν ἀριθμὸ ἀνθρώπων. Ἔτσι μόνο θὰ μπορέσω νὰ ἐξηγήσω τὸ ἔμφυτο συναίσθημα τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τῆς ἁμιλλας ποὺ ὑπάρχει μέσα του, ἀπὸ ἓνα εἶδος—πῶς νὰ τὸ ποῦμε;—φιλοδοξίας; Ἀπὸ τὸ συναίσθημα νὰ τὸν θαυμάσουνε σὰν ἓνα ὃν ξεχωριστὸ ἀπ’ τοὺς ἄλλους, θαματοποιὸ καὶ ὑπέροχο. Ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση τελοσπάντων ποὺ νοιώθει νὰ γίνῃ λόγος γι’ αὐτόν.

Αὐτὸ τὸ συναίσθημα τῆς—ἄς ποῦμε—φιλοδοξίας, γέννησε τὸ συναγωνισμό σὲ ὅλες τίς νεώτερες τέχνες, καθὼς εἶχε γεννήσει καὶ τὴν ἁμιλλα στὴν ἀρχαιότερη τῶν τεχνῶν—τὴν ποίηση.

Ὁ βέλγος ποιητὴς Μαίτερλικ θυμᾶμαι, σ’ ἓνα δράμα του * λέει, πῶς μιὰν ἰδέα ποὺ εἶνε ὠραία γίνεται πιδ ὠραία ἀκόμα ὅταν οἱ ἄλλοι τὴ θαυμάζουνε.

Γνωρίζω ἔργα ποὺ ὑψωθήκανε στὴν κοινὴ γνώμη γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα, γιὰτὶ ἓνας βρέθηκε

καὶ τὰ θάμασε, καὶ ἄλλα ποὺ πέσανε, γιὰτὶ ἓνας τὰ πολέμησε. Ἀπαράλλαχτα μπορούσε νὰ πῇ κανεὶς ὅπως γίνεται μὲ τίς μετοχές τῶν χρηματιστηρίων.

★

Τὸ συναίσθημα αὐτὸ τῆς ἁμιλλας στὴ ζωὴ ἄλλοι τὸ ἔχουνε περισσότερο ἀναπτυγμένο κι ἄλλοι λιγότερο· ἄλλοι γιὰ τὸ ἓνα εἶδος κι ἄλλοι γιὰ διαφορετικό, γιὰτὶ τὰ ἄτομα διαφέρανε καὶ θὰ διαφέρουν αἰώνια, ὅσο στὴν ἐξωτερικὴ μορφή, ἄλλο τόσο καὶ στὴν ἐσωτερικὴ τους, δηλαδὴ στὸ λογικό τους. Αὐτὸ τὸ συναίσθημα τὸ ἀναπτυγμένο ξεχωριστὰ γιὰ κατιτὶ ὀνομάζουνε σήμερα ταλέντο, καὶ μεγαλοφυΐα ὅταν εἶνε σὲ βαθύτερο καὶ δυνατότερο βαθμό.

Φαντάζουμαι τὸν πρῶτο ἄνθρωπο ποὺ ἔθεοποίησε τὸν ἥλιο κ’ ἐξέφρασε τὴν ἐντύπωσή του αὐτὴ στοὺς ἀνθρώπους, θέτοντάς τους τὰ θεμέλια μιᾶς θρησκείας, πῶς πιστεύτηκεν ὡς προφήτης ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του.

Οἱ ἀρχαῖοι Πέρσες βαφτίζανε τὰ παιδιὰ τους στὶς ἀχτίδες τοῦ ἥλιου. Θαρρῶ βέβαια πῶς προϋποθέτει μιὰν ἐπίσημη γιορτὴ, αὐτὴ ἡ βάφτιση, ἡ τόσο ἀφελικὴ πραγματικά, ἀλλὰ καὶ ἡ τόσο συμβολικὴ κι ὠραία.

Ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια ἀκριβῶς ποὺ ταξίδευα μ’ ἓνα καΐκι ἀπὸ τὴ Μπαρτάρια στὸ Πόρτ-Σάιτ, στὴ Μαντζάλα τῆς λίμνης, μόνος εὐρωπαῖος ἀνάμεσα ἀπὸ φελλάχους, δὲ θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν ἐντύπωση ποὺ μοῦ ἔκανε ἓνας ἥλιος καταπόρφυρος σὰν ἀπὸ αἷμα ποὺ βουτούσε στὰ νερά. Θυμᾶμαι τοὺς φελλάχους ποὺ ξαφνικά, ἀφίνοντας τὸ καΐκι στὴν τύχη του, γονατίσανε γιομάτοι δέος, γυρισμένοι πρὸς τὴν ἐντυπωτικὴ καὶ τραγικὴ αὐτὴ δύση τοῦ ἥλιου κι ἀρχινῆσανε νὰ προσεύχονται: στὴ γλώσσα τους, γιὰ κάμποσα λεπτὰ τῆς ὥρας.

Κ’ εἶταν ἡ στιγμή τόσο μυστικιστικὴ, τόσο ἡ σκηνὴ πραγματικὰ ὑποδλητικὴ, ποὺ χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ τὸ νοιώσω βρέθηκα κ’ ἐγὼ γονατισμένος ἔτοιμος γιὰ προσευχή. Θυμᾶμαι καὶ τὴν δέηση ποὺ ψιθύρισα—στίχους ἀπὸ τὴν «Ἀσάλευτη Ζωὴ» τοῦ Παλαμά, κομμάτι ἀπ’ τὸ τραγούδι τοῦ ἥλιου:

Καὶ πρωτόειδε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος
τοῦ ἥλιου τὴν ἀνατολή,
καὶ νὰ τῆς γλυκιποκρίνεται
γρίκισε μιὰ μουσικὴ.
Κ’ ἔβγαине μέσ’ ἀπ’ τὰ σπλάχνιά του
κ’ εἶταν ὕμνοι ἢ μουσικὴ,
χίλια λόγια, χίλια ἐγκώμια
πρὸς τῆς μέρας τὴν πηγὴ.
Κι ὅλα, ὦ θάμα, κι ὅλα, κ’ οἱ ὕμνοι,
καὶ τὰ λόγια καὶ τὰ ἐγκώμια,

* Aglavaine et Sélysette.

σκορπιστήκανε στὰ τετραπέρατα,
καὶ τὰ σάρωσαν οἱ αἰῶνες
καὶ γινήκανε φωτοθεοὶ
κι ἁρμονίας τέρατα.

Ἔτσι νομίζω μορφώθηκε τὸ αἶσθημα τῆς ποιή-
σης στὸν ἄνθρωπο. Ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ποὺ ἦρθεν ἐν-
τελῶς σὰν ἐργανική, νὰ ἐκφράσῃ τὸ θαυμασμό του
στὴν αἰώνιαν αὐτὴν Δημιουργία, στὴν ἀθάνατη ὁ-
μορφιὰ τῆς Φύσης μὲ τὰ τόσα τῆς ἀπιαστα μυστή-
ρια καὶ τὰ φευγαλέα τῆς σύμβολα, ποὺ ὁ σημερινὸς
ἄνθρωπος τῶν μεγάλων πολιτειῶν τόσο πολὺ βρίσκε-
ται μακριὰ τους.

(Στάλλο φύλλο τελιώνει)

Σ. ΣΚΙΠΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΟΥ

ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΛΗΣΤΗΣ

— Τριανταεξὶ χρόνια ἔκανα φυλακή, καὶ δυὸ
φορὲς προκηρύχθηκε τὸ κεφάλι μου γιὰ χίλιες πεν-
τακόσες, κι ἀπὲ, τρεῖς χιλιάδες δραχμές. Ἐξήμισυ
χρόνια εἶμουν ληστής μὲ ἄλλους πέντε ποὺ δια-
φέντενα, μὰ φόνο σ' αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν ἔκανα·
νὰ ζῶ ἤθελα κάτω ἀπ' τὸ γαλάζιο οὐρανὸ καὶ ν' ἀνα-
πνέω τῶν βουνῶν τὴ μυρουδιά· φόνο δὲν ἔκανα,
σὰν εἶμουν ληστής, μὰ δυὸ κεφάλια ἔχω σ' αὐτὸ
ἔδω τὸ τράστο. . . κλέφτης δὲν εἶμουν, καὶ ἄρπαζα
ἴσα-ἴσα γιὰ νὰ ζῶ, καὶ νοιώθω στοὺς ὤμους τὸ κε-
φάλι μου· ἀδύνατο γιὰ νὰ προσβάλλω γυναῖκα, καὶ
χάμου νάβρῃσκα καὶ νὰ βρῶ τίς λίρες, χῶμα εἶναι
γιὰ μένα· μὴ δραχμὴ νάχω, στὸν πιὸ φτωχὸ μου θὰ
τὴ δώσω. Εἶμουν φτωχὸς καὶ ἀγάπαγα τὸ φτωχό,
ἀδύνατος καὶ σκέπαζα τοὺς ἀδύνατους, καὶ δυνατοὺς
μὲ τοὺς δυνατοὺς. . .

Ἄλλὰ καλῆτερα ν' ἀρχινήσω ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅλα,
ἀφέντρα, ἵνα σ' τὰ πῶ, νὰ μὴ μὲ θεωρῆς κακοῦργο
καὶ ἄδικο φρονιά. . .

*

Εἶμαι* ἀπὸ καλὸ σπίτι τῆς Γορτυνίας. Ἐγὼ
τριάντα χρόνων καὶ γυναῖκα δὲν εἶχα γνωρίσει, οὔτε
γνώρισα, γιατί μόνο κείνη ποὺ θὰ στεφανωνόμουν
ἤθελα νὰ γνωρίσω.

Εἶμουν λεβέντης, κατὰ ποὺ μὲ βλέπεις ἀκόμα,
τώρα ποῦμα ἐβδομηνταδύο χρόνων· ἀσκήσις, μὲ ξαν-
θόσγουρα μαλλιά καὶ μαῦρα μάτια, χωρὶς ποτὲ νὰ
καμαρώσω σὰ γυναῖκα τὴν ὁμορφιά μου· εἶμουν πε-

* Προτιμῶ νὰ τὸν ἀφήσω τὸν καπετὰν Κωσταντὴ νὰ
μιλήσῃ μόνος του, καὶ νὰ μοῦ συχωρέσετε τίς δικές του
ἀσυνταξίες καὶ τυχόν ἀκαταληψίες.—Λ. Τ. Λ.

ρήφανος, καὶ τὸ φιλότιμο σὰν κάθε Ἕλληνας τῷ χα
βαθιά στὴν καρδιά μου κρυμμένο, πρῶτα αὐτὸ καὶ
ἔπειτα τὴν Παναγία τὴ Δέσποινα λατρεύοντας.

Εἶχα ἀδέρφια δυό, καὶ ἄλλες τόσες ἀδερφίδες.

Πρωτεξαδέρφες πολλές, ὅλες τίμιες καὶ παινε-
μένες. . .

Μιὰ βραδυά, μπαίνοντας στὸ σπίτι μου, βρῆκα
τὴ μάννα μου νὰ κλαίῃ· ταράχτηκα· τὴ ζύγωσα καὶ
τῆς σήκωσα τὸ κεφάλι ψηλά· τὰ μάτια τῆς εἶτανε
γεμάτα δάκρυα ποὺ πλημμυρήσαν τὴν καρδιά μου.

— Μάννα, τῆς εἶπα, τί σοῦκιμα; τί ἔχεις μὲ
μένα; μίλα!

Μὰ ἡ μάννα ἔκλαιγε πιὸ δυνατά, μὲ πείσμα, μὲ
πόνο.

— Κρίνε, τῆς εἶπα πάλε. . .

— Κάτι θυμήθηκα, μ' ἀποκρίθηκε. . . μὴ τσουπά
ποῦ μοῦ πέθανε ἔδω καὶ δώδεκα χρόνια. . .

Λύσσαξα.

Τὴν ἄρπαξα δυνατὰ καὶ τὴν ἔβαλα ὀρθή.

— Ἀποκρίσου, τῆς εἶπα, γιατί ξέσπασα σὲ πε-
τάω ἔξω. . .

Εἶταν Ἀρβανίτισσα.

Ἀστραφαν τὰ μάτια τῆς καὶ ἔλυσε τὰ μαλλιά
τῆς· σήκωσε ψηλὰ τὰ χέρια τῆς καὶ μοῦδωκε τὴν
κατάρη τῆς ἂν δὲν ἐκδικηθῶ, καὶ σιγὰ κι ἄργα ἄρ-
χίνησε νὰ μοῦ λέγῃ πὼς πρὸς τὸ βράδυ, γυρνώντας ἡ
ξαδέρφη μου ἡ Πολίτα ἀπὸ τὸ δάσος μὲ ξύλα, μ'
ἄλλα κορίτσια μαζί, τὴ σταμάτησε ὁ Γρηγόρης (ἕνας
παρκατιανὸς μας) καὶ τὴ ρώτησε:

— Γιατί, Πολίτα, κουβαλᾷς ξύλα;

— Μόν' τί νὰ κουβαλήσω;

— Νὰ πᾶς νὰ κάνεις τὰ προικιά σου, καὶ γὼ
κλεφτὴ θὰ σὲ πάρω. . .

— Βρὲ χαμένε, εἶμαι βαρειά ἀπὸ δεκάρες· σῦρε
στὸ καλὸ. . . τ' ἀποκρίθηκε.

Τὸ κορίτσι γύρισε κλαίγοντας γιὰ τὴ ντροπὴ τοῦ
παρκατιανοῦ, κ' ἡ μάννα μου, Θεὸς συχωρέσει τὴν
τὴν ἀγαπημένη, μὲ καταιράστηκε νὰ πάρω πίσω τὴν
προσβολή.

Ξημέρωνε Κυριακή· κουμανταρίστηκα· ὅπως ἡ
γυναῖκα δὲν παρατᾷ τὴ βελόνα, ἔτσι κι ὁ ἄντρας
τὸ πιστόλι του.

Τράβηξα κατὰ τὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ· βγαί-
νοντας οἱ χωριανοὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, μὲ λοξοκοιτᾷ-
ζανε καὶ σιγανομιλοῦσαν· ντράπηκα, μὰ κρατήθηκα·
πάρα κάτω ἀπάντησα τὸ Γρηγόρη. Εἶταν ὡς ἐκεῖ
πάνω, ψηλὸς καὶ παχὺς καὶ στρογγυλοκατωμένος·
μὴ τὸν κυτᾷς ὁμως· ποῦχει τὸ πρῶτο ἀνάστημα,
γιατ' εἶναι κιοτῆς καὶ παλεύει μὲ τὰ πλευρά. Δὲν
εἶταν ἀπὸ σοῖ, καὶ τὰ καμώματά του πρόστυχα· δὲν